

КОМПЛЕКСНЕ АНАЛІТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ ВІННИЧЧИНИ ЗА УМОВ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Карачина Н.П., к.е.н., доц.

Досліджено розвиток та стан функціонування машинобудівних підприємств Вінницької області в розрізі оцінювання фінансових результатів, майнового та фінансового стану, відповідності тенденції модифікованому варіанту „золотого правила економіки підприємства”. Здійснено групування машинобудівних підприємств Вінниччини за зазначеними показниками. Сформовано простір небезпеки функціонування машинобудівних підприємств та обґрунтовано пріоритетність досягнення та забезпечення безпеки їх діяльності як основи ефективного розвитку.

Машинобудівний комплекс займає одне з ключових положень в Україні і обумовлює політичну, економічну і соціальну безпеку країни, рівень її виробничого потенціалу. Безумовно розвиток машинобудування є індикатором промислового та економічного рівня розвитку держави. Проведений аналіз стану та тенденцій машинобудівного комплексу України низкою науковців: М. Макаренко, О. Романко, Є. Бридуном, Г. Скударем, О. Шапуровим, В.Ольшевським, свідчить про зниження інноваційної активності, відсутність державної підтримки, повільний розвиток підгалузей машинобудування, значний обсяг виробництва в тіньовому секторів. Всі перелічені недоліки призводять до погіршення матеріально-технічної забезпеченості, з кожним роком в галузі скорочується кількість працівників, підвищується зношеність основних засобів.

З метою поглиблення та конкретизації досліджень щодо умов та стану функціонування машинобудівного комплексу вважаємо за необхідне провести комплексне оцінювання розвитку та реального становища машинобудівних підприємств Вінницької області. Масив об'єктів дослідження представлено 54

машинобудівними підприємствами різних організаційно-правових форм господарювання, які охоплюють усі галузі машинобудівного комплексу області. Насамперед, виявивши, що найбільш системними та масштабними факторами впливу на хід розвитку виробництва залишаються фінансові труднощі, проведемо оцінку фінансових результатів досліджуваних підприємств. Адже, відзначаючи їх неабияку актуальність, вважаємо фінансові результати основним джерелом формування фінансових ресурсів для ефективного функціонування та інноваційно-інвестиційного розвитку. Проведене групування машинобудівних підприємств за валовим прибутком, прибутком від основної діяльності (визначається вирахуванням з валового прибутку збутових та адміністративних витрат), фінансовим результатом від операційної діяльності, фінансовим результатом від звичайної діяльності до оподаткування та чистим прибутком обумовлене необхідністю охоплення результативності усіх видів діяльності (табл. 1).

Таблиця 1. Оцінювання діяльності машинобудівних підприємств Вінниччини за фінансовими результатами*

Показники	Роки						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
$\frac{\text{Питома вага підприємств із прибутковою діяльністю, (\%)}}{\text{Питома вага підприємств із збитковою діяльністю, (\%)}}$							
Валовий прибуток	<u>84,91</u> 15,09	<u>81,48</u> 18,52	<u>74,07</u> 20,37	<u>61,11</u> 35,19	<u>66,67</u> 33,33	<u>64,82</u> 31,48	<u>62,96</u> 35,19
Прибуток від основної діяльності	<u>52,83</u> 47,17	<u>57,41</u> 42,59	<u>44,44</u> 55,56	<u>46,30</u> 53,70	<u>46,30</u> 53,70	<u>50,00</u> 50,00	<u>48,15</u> 51,85
Фінансовий результат від операційної діяльності	<u>41,51</u> 58,49	<u>48,15</u> 50,00	<u>37,04</u> 61,11	<u>40,74</u> 59,26	<u>42,59</u> 57,41	<u>50,00</u> 50,00	<u>44,44</u> 55,56
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	<u>37,74</u> 62,26	<u>48,15</u> 50,00	<u>44,44</u> 53,70	<u>42,59</u> 57,41	<u>46,3</u> 53,70	<u>55,56</u> 44,44	<u>46,30</u> 53,70
Чистий прибуток	<u>37,74</u> 62,26	<u>46,30</u> 51,85	<u>42,59</u> 55,56	<u>42,59</u> 57,41	<u>46,3</u> 53,70	<u>55,56</u> 44,44	<u>46,30</u> 53,70

*Складено автором за фінансовою звітністю машинобудівних підприємств Вінниччини [1]

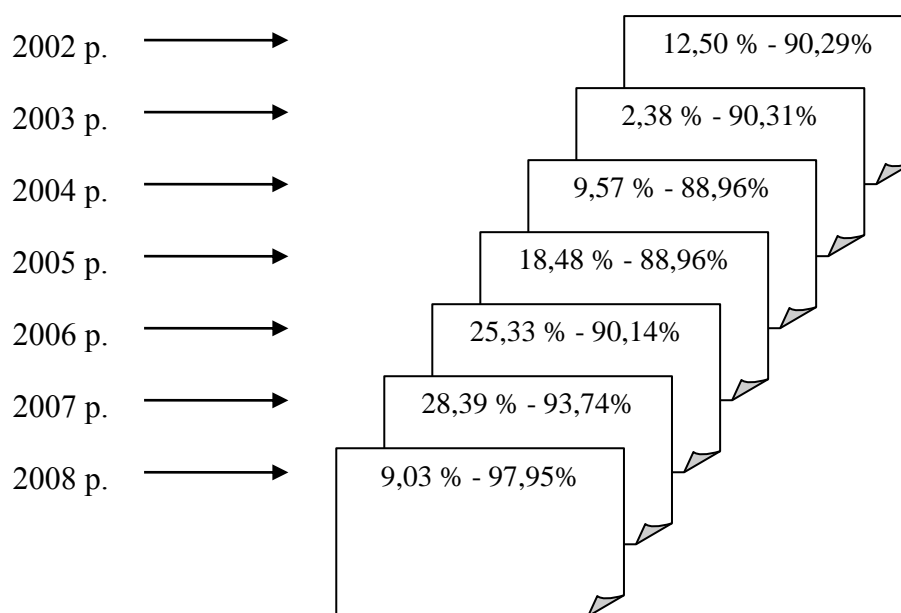
Представлені результати свідчать, що частка підприємств з рентабельною діяльністю за валовим прибутком є найбільшою протягом 2002-2008 рр.. Значно меншою є частка рентабельних підприємств за прибутком від основної діяльності, що свідчить про необґрунтований рівень адміністративних витрат та витрат на збут. Цілком позитивним є менший рівень прибутковості за іншими видами фінансових результатів протягом 2002-2006 рр., що свідчить про перевищення виробничої спрямованості над комерційною. Проте в 2007 р. частка підприємств з рентабельною діяльністю за фінансовим результатом від звичайної діяльності до оподаткування та чистим прибутком перевищує за прибутком від основної діяльності в 1,11 раз (55,56/50,00), що є негативним і показує, що машинобудівні підприємства отримують в основному прибутки не від виробничої діяльності, а від оренди, продажу активів та іншої невиробничої діяльності. Хоча в 2008 р. дане співвідношення дещо змінилось в позитивному напрямку, але недостатньо для констатування поживлення виробничого процесу на машинобудівних підприємствах Вінниччини.

Відносно динаміки, то протягом 2002-2003 рр. спостерігається збільшення частки підприємств із прибутковою діяльністю за всіма видами фінансових результатів (за виключенням валового прибутку), за 2003-2004 рр. – їх зменшення, в 2005-2006 рр. – подальше збільшення підприємств з рентабельною діяльністю (за виключенням валового прибутку) і як результат - зменшення в 2008 р. за усіма розглянутими видами прибутку, що є цілком закономірним. Безперечно, представлений рівень та динаміка частки машинобудівних підприємств з прибутковою діяльністю, свідчать про неможливість масштабного їх розвитку.

Подальше оцінювання тенденцій фінансово-господарської діяльності досліджуваних підприємств здійснювали в розрізі їх майнового та фінансового стану. Аналіз динаміки майнового стану підприємств в якості показника зносу основних засобів показує про поступове підвищення нижньої та верхньої межі спрацювання основних засобів, що є загрозливим фактором для ефективної виробничої діяльності (рис. 1). Слід зазначити, що знос основних засобів 2,38%-10% є достатньо рідкісним для машинобудівних підприємств, зокрема

серед досліджуваних підприємств – цей рівень є адекватним лише для двох підприємств: ЗАТ «Автоелектроапаратура», яке було створене в 2003 р., та ЗАТ «Науково-виробнича фірма «Елекомс»», яке придбало в 2008 р. основних засобів вартістю 36320 тис. грн. (при їх середньому рівні протягом 2002-2007 рр. – 5627 тис. грн.). Для інших підприємств загалом рівень зносу більше 50% і постійно збільшується.

Рис. 1. Діапазон зносу основних засобів машинобудівних підприємств Вінницької області

При аналізі тенденцій зміни фінансового стану машинобудівних підприємств вважаємо за необхідне проаналізувати відповідність розвитку підприємств модифікованому варіанту „золотого правила економіки підприємства” [2, с. 24; 3, с. 13], тобто принципу ефективного розвитку підприємств. Дане правило полягає в оптимальності досягнення такого співвідношення:

$$T_{\text{чп}} > T_{\text{под}} > T_{\text{пзд}} > T_{\text{вп}} > T_{\text{чд}} > T_{\text{оа}} > T_{\text{вк}} > T_{\text{а}} > T_{\text{пз}}$$

де $T_{\text{чп}}$, $T_{\text{под}}$, $T_{\text{пзд}}$, $T_{\text{вп}}$, $T_{\text{чд}}$, $T_{\text{оа}}$, $T_{\text{вк}}$, $T_{\text{а}}$, $T_{\text{пз}}$ – темпи приросту, відповідно, чистого прибутку, прибутку від основної діяльності, прибутку від звичайної діяльності до оподаткування, валового прибутку, чистого доходу від реалізації про-

дукції, оборотних активів, власного капіталу, загальних активів та поточних зобов'язань підприємства.

Як показали результати (табл. 2), тенденції ефективного розвитку не відповідає жодне підприємство. При цьому, не відповідає – 72,22 %, частково відповідає 27,78 % машинобудівних підприємств. Невідповідність в більшості випадків є результатом, перш за все, отримання збитків за усіма видами фінансових результатів (18 підприємств), отримання негативного значення за деякими фінансовими результатами (18 підприємств) та зменшення прибутків (3 підприємства). Часткова відповідність обумовлена наявністю приросту показників (інколи за винятком власного капіталу та поточних зобов'язань), проте не спостерігається забезпечення перевищення темпів приросту зазначених показників у модифікованому варіанті „золотого правила економіки підприємства”. Це свідчить про існування нарощення економічного потенціалу підприємств, але недостатнє його відтворення у фінансових результатах. Хоча, відхилення від представленої ідеальної залежності можуть бути наслідком освоєння нових перспективних напрямлень застосування капіталу, реконструкції та модернізації діючого виробництва, адже, така діяльність завжди пов'язана зі значними вкладеннями фінансових ресурсів, які в значній мірі не дають швидкої вигоди, але в перспективі можуть окупитись з надлишком. До таких підприємств серед досліджуваних належать: ВАТ «Вінницький завод Будмаш», ВАТ «Барський машинобудівний завод», ЗАТ «Калинівський машинобудівний завод», ТОВ НВП «АСТОК», ВАТ «Брацлав», ВАТ «Вінницький завод «Пневматика»», ВАТ «Шаргородське районне підприємство «Агромаш»», ВАТ «Калинівське районне підприємство «Агромаш»», ВАТ «Комсомольське спеціалізоване підприємство «Агромаш»», ВАТ «Екологія, комунальне обладнання (Турбівський машинобудівний завод)», ВАТ «Могилів-Подільський завод газового устаткування та приладів», ДП «Вінницятрансприлад», ВАТ «Бершадський електротехнічний завод», АТЗТ «Підприємство «Медтехніка»», Вінницьке казенне експериментальне протезно-ортопедичне підприємство. Відтак, результати проведеного аналізу функціонування машинобудівних підприємств за 2002-2008 рр. свідчать

про вкрай негативні тенденції щодо динаміки їх фінансово-господарської діяльності і як наслідок небезпечний розвиток.

Для остаточного висновку щодо стану машинобудівних підприємств Вінниччини проведено оцінювання їх звітної діяльності, а саме в 2008 р.. Отож, частка підприємств із збитковою діяльністю перевищує частку машинобудівних підприємств із прибутковою діяльністю за всіма видами прибутку, крім валового прибутку (див. табл. 1). Отримання валового прибутку однозначно є позитивним, але цей фінансовий результат не враховує адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат, тому є найменш жорстким критерієм рентабельності діяльності підприємств. Крім цього, вважаємо за необхідне поглибити оцінювання прибутковості, оскільки отримані результати недостатньо розкривають можливість підприємств забезпечувати платоспроможність, стабільність зростання та сталий розвиток. З цією метою доцільним є визначення якості прибутковості машинобудівних підприємств за методикою Хмелевського О. [4, с. 51], яка полягає у розрахунку коефіцієнту якості прибутковості за формулою:

$$K_{яп} = \frac{ПОД}{ПЗД},$$

де ПОД – прибуток від основної діяльності;

ПЗД – прибуток від звичайної діяльності до оподаткування.

Проведені розрахунки та кількісне оцінювання якості прибутковості за вищезазначеним підходом обумовили відокремлення досліджуваних підприємств з оптимальною якістю прибутковості (5,56%), допустимою якістю прибутковості (29,63%) та неприйнятною якістю прибутковості (64,81%). В свою чергу змістовне оцінювання якості прибутковості визначило машинобудівні підприємства з життєствердною якістю прибутковості (35,19%), що об'єднує підприємства з допустимою та оптимальною якістю прибутковості; обнадійливою (12,96%), ілюзорною (11,11%) та безперспективною якістю прибутковості

(40,74%), що об'єднане в групу підприємств з неприйнятною якістю прибутковості (рис. 2).

Рис. 2. Оцінювання якості прибутковості машинобудівних підприємств
Вінницької області

Найбільше занепокоєння викликають підприємства із безперспективною якістю прибутковості (40,74%), адже вони отримують збитки за усіма видами звичайної діяльності підприємства, як основної, так і неосновної (у складі іншої операційної та фінансово-інвестиційної) діяльності, що потребуватиме значних

зусиль підприємств для їх подолання, оскільки проблемними у цьому випадку є усі його сфери господарювання. На жаль, саме частка підприємств з безперспективною якістю прибутковості є переважаючою. Очевидним є те, що оцінювання прибутковості за коефіцієнтом якості прибутковості є більш глибинним щодо ефективності здійснюваних напрямів діяльності, адже 46,3% підприємств з прибутковою діяльністю (див. табл. 3.6) відповідають лише 35,19% підприємств з життєствердною якістю прибутковості. І тим самим частка підприємств з неприйнятною якістю прибутковості (64,81%) перевищує частку підприємств із збитковою діяльністю (53,7%), що є свідченням необхідності якісного відтворення отриманого прибутку машинобудівними підприємствами.

З метою більш детального оцінювання фінансово-господарської діяльності провели комплексний аналіз фінансового стану за інтегральним показником, який оцінює платоспроможність, ділову активність, рентабельність та фінансову стійкість [5, с. 304-306; 6, с. 629-631]:

$$I_{\text{фс}} = 2K_{\text{звок}} + 0,1K_{\text{зл}} + 0,08K_{\text{об}} + 0,45K_{\text{рп}} + K_{\text{рвк}},$$

де $K_{\text{звок}}$ – коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами;

$K_{\text{зл}}$ – коефіцієнт загальної ліквідності (покриття);

$K_{\text{об}}$ – коефіцієнт оборотності активів;

$K_{\text{рп}}$ – коефіцієнт рентабельності продаж;

$K_{\text{рвк}}$ – коефіцієнт рентабельності власного капіталу.

Проведений аналіз фінансового стану машинобудівних підприємств за представленою методикою в табл. 3 свідчить про значний відсоток підприємств з незадовільним фінансовим станом: $I_{\text{фс}} < 1$ (48,15%). При цьому 31,48% підприємств мають значення інтегрального показника навіть менше 0. Важливим є те, що із зазначених підприємств - 13 підприємств (24,07%) мають вкрай незадовільний фінансовий стан за рахунок відсутності власних оборотних коштів. Серед дев'яти підприємств (16,67%), для яких $0 < I_{\text{фс}} < 1$, шість підприємств (11,11%) не потрапили до найгіршої категорії за рахунок значного рівня загальної ліквідності, що перекрило наявність негативних фінансових результатів. За-

довільному фінансовому стану відповідає фінансовий стан 28 підприємств (51,85%), крім цього, серед них 19 підприємств (35,19%) досягли даного рівня в основному за рахунок достатньої їх платоспроможності. Відтак, переважання машинобудівних підприємств із задовільним фінансовим станом є результатом достатнього рівня платоспроможності значної кількості підприємств. Проте недостатнім є рівень ділової активності, рентабельності та небезпечним – рівень фінансової стійкості досліджуваних підприємств. Вочевидь, аналіз машинобудівних підприємств свідчить про те, що всі вони знаходяться у важкому фінансовому стані. Обсяги виробництва більшості підприємств щорічно знижуються, діяльність їх збиткова, відсутні власні обігові кошти, непомірна кредиторська заборгованість.

Оцінювання майнового стану машинобудівних підприємств на 2008 р. [1] показує загрозуючий рівень зносу основних засобів: у 55,56% підприємств знос більше 60%, у 40,74% - знос в межах 30-60% і лише 3,7% підприємств – до 30%. Представлені результати свідчать про значне фізичне та моральне зношення основних фондів, низький технічний та технологічний рівень, що призводить до зниження завантаження виробничих потужностей підприємств.

З огляду на проведений аналіз щодо розвитку та сучасного становища машинобудівних підприємств Вінниччини, здійснили їх групування за позитивними та негативними тенденціями у напрямку наявності та використання трудових, фінансових та виробничих ресурсів (рис. 3).

У наведених даних варто відзначити відсутність жодного машинобудівного підприємства, розвиток якого за 2002-2008 рр. відповідав би ефективному, попри це, ще й 72,22% підприємств взагалі не відповідають принципу ефективного функціонування. Водночас спостерігається значне переважання підприємств з негативними змінами над позитивними щодо динаміки чисельності, фінансових результатів, зносу основних засобів підприємств. Відтак, відмічається зменшення прибутку від основної діяльності (як основного критерію ефективності виробничого процесу) на 55,56% підприємств; зменшення чисельності працівників – на 79,63% підприємств; збільшення зносу основних засобів – на 74,07%.

Рис. 3. Групування машинобудівних підприємств Вінниччини за показниками розвитку та стану (% підприємств)

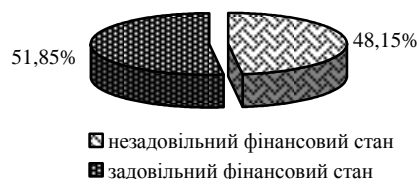
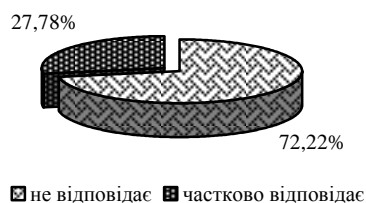
ТЕНДЕНЦІЇ

РОЗВИТКУ
(2002-2008 рр.)

СТАНУ
2008 р.

МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Вінницької області

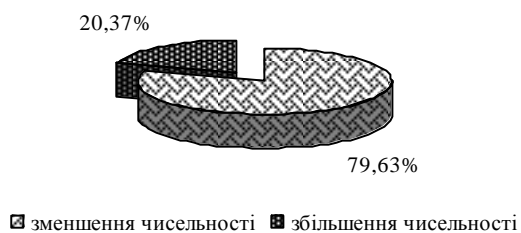
Відповідність функціонування машинобудівних підприємств тенденції ефективного розвитку

Фінансовий стан підприємств

Динаміка прибутку від основної діяльності

Якість прибутковості машинобудівних підприємств

Динаміка чисельності працівників підприємств

Чисельність працівників

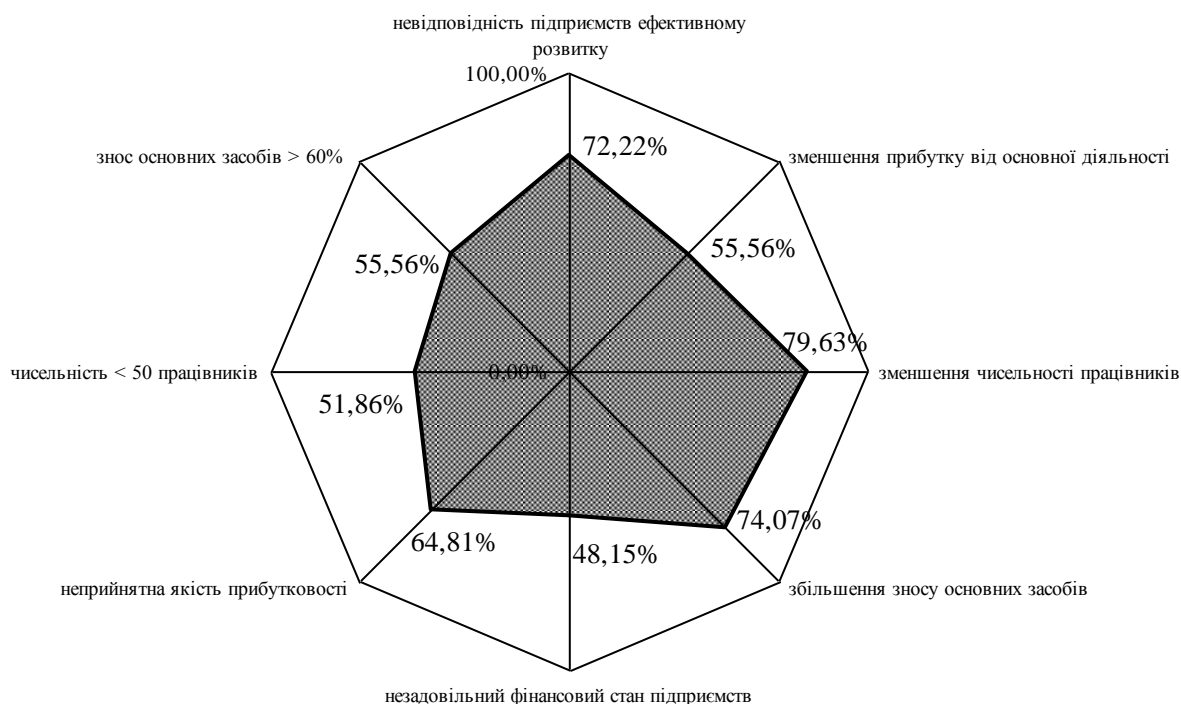

Динаміка зносу основних засобів

Знос основних засобів підприємств

Як наслідок, в 2008 р. незадовільний фінансовий стан притаманний 48,15% підприємств; неприйнятна якість прибутковості – 64,81% підприємств; чисельність менше 50 працівників спостерігається на 51,86% підприємств та 55,56% підприємств мають в наявності основні засоби, які зношені більше, ніж на 60%. Отримані результати переконують, що функціонування та розвиток машинобудівних підприємств, зокрема Вінницької області, перебуває в значній небезпеці (рис. 4).

Рис. 4. Простір небезпеки функціонування машинобудівних підприємств Вінниччини (% підприємств)

Із представленого багатокутника небезпеки сучасних машинобудівних підприємств та проведених досліджень випливає, що більшість підприємств знаходяться в стані виживання або інертного існування. **Відтак, наявна загроза економічній безпеці підприємств створює кризову ситуацію, що порушує їх стійкість у конкурентному середовищі, яке за останні роки є вкрай динамічним. Цілком очевидним є пріоритетність досягнення та забезпечення безпеки діяльності машинобудівних підприємств як основи їх ефективного розвитку.**

Безумовно без організаційної та фінансової реструктуризації, продуманої стратегії розвитку й професійного, кваліфікованого керівництва відродження досліджених підприємств неможливо. Вирішення цих питань потребує капіталу для досягнення інвестиційної привабливості машинобудівних підприємств, що є можливим за рахунок звільнення їх від зайвих потужностей, збиткової сфери, проведення реструктуризації боргів.

З огляду на окреслені проблеми та отримані результати, перспективними дослідженнями в заданому напрямку вважаємо формування моделей економічної поведінки машинобудівних підприємств, які забезпечать досягнення їх економічної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фінансова звітність машинобудівних підприємств // Режим доступу: <http://www.smida.gov.ua>.
2. Марченко О.І. Економічний аналіз. Навчальний посібник. – Вінниця: ВІЕ ТАНГ, 2002. – 145 с.
3. Механізм управління прибутковістю промислового підприємства (на прикладі машинобудування): автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 [Електронний ресурс] / О.В. Хмелевський; Хмельниц. нац. ун-т. – Хмельниц., 2008. – 21 с.
4. Хмелевський О. Оцінка якості прибутковості в інноваційно-інвестиційному розвитку підприємств машинобудування // Економіст. – 2008. – №3. – С. 50–53.
5. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий аналіз. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.
6. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. – Х.: Фактор, 2007. – 784 с.